

O'ZBEKISTONDA G'AZNACHILIK TIZIMI ORQALI BUDJET MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Ismatov Murod Yakubjanovich

Jizzax viloyat Gaznachilik xizmati boshqarmasi boshlig'i.

E-mail: @murodismatov@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21946603>

Annotatsiya. Mazkur tezisda O'zbekistonda g'aznachilik tizimi orqali budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy va moliyaviy mexanizmlari tadqiq etilgan. G'aznachilik tizimining davlat budjeti ijrosini ta'minlash, budjet mablag'larini maqsadli va oqilona sarflash, moliyaviy majburiyatlarni nazorat qilish hamda davlat moliyaviy intizomini mustahkamlashdagi o'rni yoritilgan. Tadqiqotda Yagona g'azna hisobvarag'i orqali budjet mablag'larini boshqarish, budjet tashkilotlarining xarajatlar smetasini ijro etish, yuridik va moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatdan o'tkazish hamda to'lovlarni amalga oshirish jarayonlarining samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: g'aznachilik tizimi, davlat budjeti, budjet mablag'lari, budjet ijrosi, Yagona g'azna hisobvarag'i, moliyaviy nazorat, davlat xaridlari, budjet tashkilotlari, raqamlashtirish, elektron hujjat aylanishi, moliyaviy majburiyatlar, budjet samaradorligi, davlat moliyasi, moliyaviy intizom.

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ СРЕДСТВ ЧЕРЕЗ КАЗНАЧЕЙСКУЮ СИСТЕМУ УЗБЕКИСТАНА

Исмамов Мурод Якубжанович

Начальник отдела казначейской службы Джизакской области.

Электрон почта: @murodismatov@gmail.com

Аннотация. В данной работе исследуются организационно-экономические и финансовые механизмы повышения эффективности использования бюджетных средств через казначейскую систему в Узбекистане. Подчеркивается роль казначейской системы в обеспечении исполнения государственного бюджета, целенаправленного и рационального расходования бюджетных средств, контроля за финансовыми обязательствами и укрепления государственной финансовой дисциплины. В исследовании анализируется эффективность процессов управления бюджетными средствами через Единый казначейский счет, исполнения бюджетных смет бюджетных организаций, регистрации правовых и финансовых обязательств и осуществления платежей.

Ключевые слова: казначейская система, государственный бюджет, бюджетные средства, исполнение бюджета, Единый казначейский счет, финансовый контроль, государственные закупки, бюджетные организации, цифровизация, электронный документооборот, финансовые обязательства, эффективность бюджета, государственные финансы, финансовая дисциплина.

INCREASING THE EFFICIENCY OF USING BUDGET FUNDS THROUGH THE TREASURY SYSTEM IN UZBEKISTAN

Ismatov Murod Yakubjanovich

Head of the Department of the Treasury Service of the Jizzakh region.

E-mail: @murodismatov@gmail.com

Abstract. This thesis examines the organizational, economic and financial mechanisms for increasing the efficiency of budget funds use through the treasury system in Uzbekistan. The role of the treasury system in ensuring the execution of the state budget, targeted and rational spending of budget funds, control over financial obligations, and strengthening state financial discipline is highlighted. The study analyzes the effectiveness of the processes of managing budget funds through the Single Treasury Account, executing budget estimates of budget organizations, registering legal and financial obligations, and making payments.

Keywords: treasury system, state budget, budget resources, budget execution, Single Treasury Account, financial control, public procurement, budget organizations, digitalization, electronic document management, financial commitments, budget efficiency, public finance, financial discipline.

KIRISH

Bugungi kunda davlat moliyasini samarali boshqarish, budget mablag'laridan oqilona foydalanish va davlat xarajatlarining natijadorligini oshirish mamlakat iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Davlat budjeti orqali iqtisodiyotning turli tarmoqlarini moliyalashtirish, ijtimoiy sohani qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish hamda davlat boshqaruvi bilan bog'liq xarajatlarni amalga oshirish uchun katta miqdordagi moliyaviy resurslar safarbar qilinadi. Shu sababli mazkur mablag'larning maqsadli, samarali va shaffof sarflanishini ta'minlashda g'aznachilik tizimining o'rni tobora ortib bormoqda.

G'aznachilik tizimi davlat budgetining kassa ijrosini amalga oshirish, budget tashkilotlarining moliyaviy majburiyatlarini nazorat qilish, budget mablag'larining harakatini monitoring qilish va davlat moliyaviy intizomini ta'minlashning muhim mexanizmlaridan biridir. Mazkur tizim orqali budget mablag'larining harakati markazlashgan tarzda boshqarilib, ularning belgilangan maqsadlarga muvofiq sarflanishi ustidan nazorat amalga oshiriladi.

O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarish tizimini modernizatsiya qilish jarayonida g'aznachilik tizimini takomillashtirish, uning faoliyatiga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish va budget jarayonining shaffofligini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. G'aznachilikning rasmiy funksiyalari davlat budgetining kassa ijrosini amalga oshirish, Yagona g'azna hisobvarag'i likvidligini boshqarish, budget mablag'larini boshqarish va budget ijrosini tahlil qilishni qamrab oladi.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi g'aznachilik tizimining imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Elektron hujjat aylanishi, avtomatlashtirilgan to'lovlar, elektron davlat xaridlari va axborot tizimlarining integratsiyasi moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirish bilan birga, inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish imkonini beradi. Shu jihatdan g'aznachilik tizimini raqamlashtirish davlat moliyasini boshqarish samaradorligini oshirishning muhim vositalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tezisning maqsadi O'zbekistonda g'aznachilik tizimi orqali budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning mavjud mexanizmlarini tahlil qilish va ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM

G'aznachilik tizimining asosiy vazifalaridan biri davlat budjeti mablag'larining kassa ijrosini samarali tashkil etish hisoblanadi. Bunda budget tashkilotlarining xarajatlar smetasi asosida moliyaviy majburiyatlari shakllantiriladi, tegishli hujjatlar ro'yxatdan o'tkaziladi va belgilangan tartibda to'lovlar amalga oshiriladi. Mazkur mexanizm budget mablag'larining maqsadsiz sarflanishining oldini olish va moliyaviy intizomni ta'minlashga xizmat qiladi [1].

G'aznachilik tizimida Yagona g'azna hisobvarag'ining mavjudligi davlat moliyaviy resurslarini markazlashgan holda boshqarish imkonini beradi. Ushbu mexanizm vaqtincha bo'sh turgan budget mablag'larini samarali boshqarish, kassa uzilishlarini kamaytirish va budget majburiyatlari bo'yicha to'lovlarni o'z vaqtida amalga oshirish uchun muhim ahamiyatga ega. Natijada davlat moliyaviy resurslarining likvidligi ustidan nazorat kuchayadi.

Budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligi, avvalo, ajratilgan mablag'larning qanday natija berishi bilan belgilanadi. Shu sababli g'aznachilik tizimida faqat xarajatlarning qonuniyligi va maqsadlilikini nazorat qilish bilan cheklanib qolmasdan, ularning natijadorligini ham baholash muhimdir. Bunda budjet mablag'lari hisobidan amalga oshirilayotgan dastur va loyihalarning belgilangan ko'rsatkichlarga erishishi, yaratilgan ijtimoiy va iqtisodiy samara ham hisobga olinishi lozim.

G'aznachilik tizimining samaradorligini oshirishda davlat xaridlari alohida o'rin tutadi. Davlat tashkilotlari tomonidan tovarlar, ishlar va xizmatlarni xarid qilish uchun katta miqdorda budjet mablag'lari sarflanadi. Elektron davlat xaridlarini rivojlantirish orqali xarid jarayonlarining ochiqligi va raqobatbardoshligini oshirish, narxlarni maqbullashtirish hamda budjet mablag'larini tejash imkoniyati yuzaga keladi [2].

Raqamlashtirish g'aznachilik tizimini takomillashtirishning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Elektron hujjat aylanishi, avtomatlashtirilgan moliyaviy operatsiyalar, elektron hisob-fakturalar va integratsiyalashgan axborot tizimlari orqali budjet mablag'larining harakatini tezkor nazorat qilish mumkin. Bunday tizimlar moliyaviy ma'lumotlarni qayta ishlash tezligini oshirish bilan birga, ma'lumotlarning aniqligi va ishonchlilikini ta'minlashga yordam beradi [3].

Shuningdek, g'aznachilik, buxgalteriya va budjetni rejalashtirish tizimlarini o'zaro integratsiyalash budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini yanada oshirishi mumkin. Hozirgi sharoitda bir xil ma'lumotlarni turli axborot tizimlariga takroran kiritish zarurati qo'shimcha vaqt va mehnat talab qiladi. Integratsiyalashgan tizim esa ma'lumotlarni bir marta kiritish va undan turli moliyaviy jarayonlarda foydalanish imkonini beradi.

Xalqaro tajriba ham davlat moliyasini boshqarishda raqamli g'aznachilik tizimlarining ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatmoqda. Xalqaro valyuta jamg'armasi O'zbekistonda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish doirasida g'aznachilik jarayonlarini avtomatlashtirish, fiskal hisobotlarning sifatini oshirish va o'rta muddatli fiskal rejalashtirish mexanizmlarini kuchaytirishga e'tibor qaratgan [4].

Moliyaviy nazoratni kuchaytirish ham budjet mablag'laridan samarali foydalanishning muhim shartidir. Nazoratning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda, raqamli monitoring va riskka asoslangan nazorat mexanizmlarini joriy etish zarur. Bunda yuqori xavfga ega moliyaviy operatsiyalar avtomatik aniqlanib, ularga nisbatan qo'shimcha nazorat choralari qo'llanilishi mumkin.

O'zbekiston sharoitida bunday yondashuvning joriy etilishi budjet mablag'laridan foydalanishdagi moliyaviy xatarlarni oldindan aniqlash imkonini beradi. Masalan, bir xil turdagi xarajatlarning keskin oshishi, davlat xaridlarida bozor narxlaridan yuqori qiymatlarning shakllanishi yoki budjet tashkilotlarining belgilangan xarajat limitlaridan chetga chiqishi raqamli monitoring tizimlari orqali aniqlanishi mumkin.

Shunday qilib, g'aznachilik tizimining samaradorligi bir nechta asosiy omillarga bog'liq: **budjet mablag'larini markazlashgan boshqarish, moliyaviy majburiyatlarni nazorat qilish, davlat xaridlarini takomillashtirish, raqamlashtirish, axborot tizimlarini integratsiyalash va riskka asoslangan moliyaviy nazoratni rivojlantirish.**

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda g'aznachilik tizimining rivojlanishini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, davlat moliyasini boshqarish jarayonlarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning kengayishi budjet mablag'larining harakatini nazorat qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. G'aznachilik tizimi orqali budjet tashkilotlarining moliyaviy majburiyatlarini ro'yxatdan o'tkazish, to'lovlarni amalga oshirish va xarajatlar ustidan nazoratni tashkil etish imkoniyati mavjud.

G'aznachilik mexanizmining muhim afzalliklaridan biri budjet mablag'larining markazlashgan boshqarilishidir. Yagona g'azna hisobvarag'i orqali davlat moliyaviy resurslarining umumiy holatini monitoring qilish va mavjud mablag'larni ustuvor xarajat yo'nalishlariga yo'naltirish imkoniyati yaratiladi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun faqat moliyaviy nazoratning o'zi yetarli emas. Mablag'lardan foydalanishning yakuniy natijalarini baholash tizimini ham rivojlantirish zarur. Shu sababli budget tashkilotlarining xarajatlarini baholashda quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

Ko'rsatkich	Mazmuni
Budget mablag'laridan foydalanish darajasi	Ajratilgan mablag'larning amalda o'zlashtirilgan ulushi
Xarajatlarning natijadorligi	Sarflangan mablag' evaziga erishilgan natija
Moliyaviy intizom	Budget mablag'laridan belgilangan tartibda foydalanish darajasi
Xaridlar samaradorligi	Xaridlarning iqtisodiy jihatdan maqbulligi
Raqamlashtirish darajasi	Elektron shaklda amalga oshirilayotgan operatsiyalar ulushi
Nazorat samaradorligi	Aniqlangan moliyaviy xatarlar va buzilishlarning oldini olish darajasi

G'aznachilik tizimining raqamlashtirilishi moliyaviy operatsiyalarni amalga oshirish vaqtini qisqartirish bilan birga, inson omili bilan bog'liq xatolarni kamaytirish imkonini beradi. Shu sababli elektron hujjat aylanishini kengaytirish va turli moliyaviy axborot tizimlarini integratsiyalash muhim natija beruvchi yo'nalish sifatida baholandi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy muammolardan biri — budget tashkilotlarida axborot tizimlaridan foydalanish darajasi va xodimlarning raqamli ko'nikmalari bir xil emasligidir. Ayrim tashkilotlarda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari yuqori bo'lsa, boshqa tashkilotlarda texnik va inson resurslari bilan bog'liq cheklovlar mavjud bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga, g'aznachilik tizimida ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash ham muhim masala hisoblanadi. Moliyaviy axborotlarning yagona raqamli tizimlarda jamlanishi kibernetika xavfsizlik talablarini kuchaytirishni talab qiladi. Shu sababli foydalanuvchilarni identifikatsiya qilish, ma'lumotlarni zaxiralash, ruxsatsiz kirishning oldini olish va axborot xavfsizligi monitoringini kuchaytirish zarur.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, O'zbekistonda g'aznachilik tizimi orqali budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning eng muhim yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- g'aznachilik operatsiyalarini yanada raqamlashtirish;
- budget va g'aznachilik axborot tizimlarini integratsiyalash;
- real vaqt rejimida moliyaviy monitoringni rivojlantirish;
- davlat xaridlarining samaradorligini oshirish;
- riskka asoslangan moliyaviy nazoratni joriy etish;
- budget xarajatlarini natijadorlik asosida baholash;
- budget tashkilotlari xodimlarining raqamli kompetensiyalarini oshirish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari O'zbekistonda g'aznachilik tizimi davlat budjeti mablag'laridan samarali va maqsadli foydalanishni ta'minlashda muhim institutsional mexanizm ekanligini ko'rsatdi. G'aznachilik orqali budget mablag'larining harakatini markazlashgan holda boshqarish, moliyaviy majburiyatlarni ro'yxatdan o'tkazish, to'lovlarni nazorat qilish va budget ijrosini monitoring qilish imkoniyati yaratiladi.

G'aznachilik tizimining raqamlashtirilishi esa mazkur jarayonlarni yanada takomillashtirish imkonini beradi. Elektron hujjat aylanishi, avtomatlashtirilgan to'lovlar va integratsiyalashgan axborot tizimlari moliyaviy operatsiyalarning tezkorligi va aniqligini oshiradi. Shu bilan birga,

budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini faqat xarajatlarning qonuniyligi bilan emas, balki sarflangan mablag'lar hisobidan erishilgan iqtisodiy va ijtimoiy natijalar asosida baholash zarur.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, g'aznachilik operatsiyalarini to'liq raqamlashtirish va elektron hujjat aylanishini yanada kengaytirish lozim.

Ikkinchidan, budjet, g'aznachilik va buxgalteriya axborot tizimlarini yagona raqamli platformaga integratsiyalash maqsadga muvofiq. Bu ma'lumotlarni takroran kiritish bilan bog'liq vaqt va mehnat xarajatlarini kamaytiradi.

Uchinchidan, budjet mablag'larining harakatini real vaqt rejimida kuzatish imkonini beruvchi monitoring mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

To'rtinchidan, davlat xaridlarining iqtisodiy samaradorligini baholashni kuchaytirish va elektron xaridlarning imkoniyatlaridan keng foydalanish lozim.

Beshinchidan, moliyaviy nazoratni riskka asoslangan yondashuvga bosqichma-bosqich o'tkazish taklif etiladi. Bu orqali yuqori xavfga ega operatsiyalarni avtomatik aniqlash va ularga nisbatan tezkor nazorat choralarini qo'llash mumkin.

Oltinchidan, budjet tashkilotlarida moliyaviy menejment va raqamli texnologiyalar bo'yicha xodimlarning malakasini muntazam oshirib borish zarur.

Yettinchidan, budjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini baholashda xarajatlarning natijadorlik ko'rsatkichlarini joriy etish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, O'zbekistonda g'aznachilik tizimini takomillashtirish **raqamlashtirish, axborot tizimlarini integratsiyalash, real vaqt monitoringi, davlat xaridlarining shaffofligi va natijadorlikka asoslangan moliyaviy nazorat** tamoyillari asosida amalga oshirilishi lozim. Mazkur yondashuv davlat budjeti mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash, budjet jarayonining shaffofligini ta'minlash va davlat moliyasini boshqarish sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi G'aznachilik xizmati qo'mitasi. **G'aznachilikning vazifalari va funksiyalari**. Toshkent, 2026.
2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. **O'zbekiston Respublikasining Budjetnomasi – 2025**. Toshkent, 2024.
3. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi G'aznachilik xizmati qo'mitasi. **Davlat budjeti va davlat xaridlari bo'yicha ma'lumotlar**. Toshkent, 2025.
4. International Monetary Fund. **Republic of Uzbekistan: 2026 Article IV Consultation—Press Release and Staff Report**. IMF Country Report. Washington, DC, 2026.
5. Chamber of Accounts of the Republic of Uzbekistan. **The Chamber of Accounts Published Its 2025 Annual Report**. Tashkent, 2026.